

gradivo, ki z gotovostjo sodi v pristojnost druge službe. Tako je na primer jasno, da študijske knjižnice upravičeno zbirajo rokopisno gradivo, ki je v zvezi s književniki, saj se njihova tiskana dela hranijo pri njih; rokopisno gradivo drugih osebnosti pa sodi v arhive. Tudi je jasno, da spadajo redki tiski (inkunabule, bibliofske izdaje) v knjižnice in prav tako tudi najrazličnejši drobni tiski (programi, plakati), drobne grafike (podobice, razglednice), karte in zemljevidi, pa notni tiski in podobno. Nadalje se je razprava posvetila razčiščevanju kriterijev za zbiranje avdiovizualnega gradiva (filmov, fotografij, magnetofonskih trakov, gramofonskih plošč itd.) in ugotovila, da je v zvezi s tem modernejšim gradivom še mnogo nerešenih vprašanj. Vendar ni bil namen razprave ukvarjati se s kazuistiko, marveč določiti osnovna stališča, v okviru katerih je možna široka konkretizacija.

Študijske knjižnice zbirajo v posebnih zbirkah najrazličnejše kulturno gradivo često zaradi skrbi, da gradivo ne bi propadlo. Taka skrb za čuvanje gradiva je upravičena, le prerasti ne bi smela v nekritično zagretost, da bi v zbirke vključevali, kar v knjižnice ne sodi, tudi takrat, ko bi gradivo lahko shranile druge pristojne ustanove. Po drugi strani je za študijske knjižnice kot centralne lokalne knjižnice prvenstvene važnosti, da zbirajo tudi v posebnih zbirkah tisto kulturno gradivo, ki se nanaša na njihovo območje ali pa je na njem nastalo; sebično plehkost bi razodevale težnje, da bi knjižnice druga drugi odžirale izrazito lokalno gradivo; nasprotno, knjižnice bi morale druga drugo opozarjati nanj in biti pripravljene, da si ga med seboj izmenjajo. Glede gradiva pa, ki ni lokalnega izvora ali pomena, je bilo v razpravi zopet poudarjeno, da bi se tudi v tem primeru dogovorili za delitev dela, za specializacijo posameznih knjižnic; saj ni nujno niti smotno, da bi vsaka študijska knjižnica imela vse vrste posebnih zbirk.

In še zgrnitev osnovnih misli razprave o zadnji točki vprašalnika: v okviru svojih pristojnosti zbirajo študijske knjižnice v posebnih zbirkah knjižnemu gradivu podobno gradivo, predvsem tisto, ki je v zvezi z njihovim območjem; za zbiranje nelokalnega gradiva pa bi bilo primerno, da si knjižnice porazdelijo področja zbiranja.

CENTRALNA MEDICINSKA KNJIŽNICA V LJUBLJANI

Sonja Gorec

Leta 1945 je bila v Ljubljani hkrati s popolno medicinsko fakulteto in kot njena ustanova ustanovljena tudi Centralna medicinska knjižnica (CMK). Že od začetka se je CMK borila s pomanjkanjem prostorov in se dolga leta stiskala v nefunkcionalnih in mnogo premajhnih prostorih. Šele leta 1957 si je uredila prizidek za tekoči revialni tisk in sodobno skladišče, leta 1968 pa dodala drugi prizidek. Tu so zdaj zares sodobna skladišča, prostor za kataloge in tekoča bibliografska pomagala. Hkrati smo v vse prostore napeljali centralno kurjavo.

Do ustanovitve CMK so imeli sicer posamezni inštituti in ena klinika priročne knjižnice, namenjene teoretičnemu in praktičnemu delu, niso pa bile med seboj povezane, ne urejene po bibliotečnih principih; tudi jih niso upravljali za ta posel usposobljeni ljudje. Vse te zahtevne naloge so čakale šele novo ustanovljeno CMK, ki je praktično začela z delom v letu 1947.

Osnovni knjižni fond CMK sestavljajo darovi posameznih ustanov; med njimi je zlasti pomembna Royal Society of Medicine v Londonu, ki je pošiljala kompletne prve povojne letnike revij v mikrofilmu; neprecenljive vrednosti so bili darovi United Yugoslav Relief Fund of America v letih 1947, 1948 in 1950, pošiljke organizacije CARE v letih 1951 in 1952 ter 592 bibliotečnih enot kot darilo dr. R. Zaletela iz Chicaga. Vrh tega je svetovna zdravstvena organizacija (WHO) brezplačno pošiljala vsako leto tja do 1953 približno 60 tujih revij. Tak je bil naš skromni začetek.

Prvotno število tekočih revij (60) v letu 1948 je do danes naraslo na 850 naslovov v 26 227 volumnih; zanje ima CMK zdaj poseben oddelek. Tudi knjige vodi CMK v svojem oddelku; za začetek jih je bilo okrog 10 000 (inštituti in klinična knjižnica), danes dosežajo število 49 000. Vse to gradivo je danes bibliotečno obdelano. Knjižnica ima inventarni katalog, abecedni avtorski katalog, geselski katalog, topografskosignaturni katalog in katalog knjižnega gradiva, urejenega po univerzalni decimalni klasifikaciji.

Organizacija pri naročanju revij in knjig

S popolno medicinsko fakulteto so bili ustanovljeni novi inštituti in klinike. Ker pa je bilo naročanje literature in zlasti usklajevanje naročil na novo ustanovljenih inštitutih in klinikah otežkočeno, se je kmalu pokazala potreba po centralnem naročanju vse literature: naloge je že v letu 1950 prevzela CMK. Ta naroča vso knjižno in revialno literaturo s finančnimi sredstvi, ki ji jih odmerja republiška izobraževalna skupnost in medicinska fakulteta. Knjižnica skrbi za 30 inštitutov in klinik medicinske fakultete in centralno nabavlja vso literaturo, upoštevajoč pri tem želje posameznih inštitutov in klinik; s tem odpadejo nepotrebne dublete in marsikateri odvečni nakup. Pri takem načinu nabave ima knjižnica možnost, pri sicer večkrat skopo odmerjenem denarju naročiti marsikatero prepotrebno novo publikacijo.

Odnose med posameznimi inštituti in kliničnimi knjižnicami in CMK urejajo pravilniki. Tako CMK zares raste organsko in se ustrezno razvijajo vse veje medicinske znanosti. Predstojnik inštituta oziroma klinike skrbi za to, da se določila pravilnika zares izpolnjujejo. Knjižnični odbor (KO) deluje pri CMK od leta 1953 kot ena izmed komisij pedagoško-znanstvenega sveta. KO usklaja naročila revij in v posameznih primerih tudi knjig, naročenih po predlogih inštitutov in klinik; razpravlja o investicijah in proračunu ter na zahtevo poroča pedagoško-znanstvenemu svetu o delu CMK.

Inštitutske in klinične področne knjižnice so del Centralne medicinske knjižnice. Predstojnik inštituta oziroma klinike določi osebo, ki ureja v področni knjižnici vse ustrezne posle s CMK; vodi evidenco za vsako izposojeno knjigo ali revijo; ob koncu leta obvezno pošilja CMK statistično poročilo o izposoji knjig in revij v minulem letu.

Taka knjižnica lahko ureja svoj fond sicer po različnih sistemih, ohraniti pa morajo primarno nalepko CMK. Inštituti in klinike morajo dajati knjige in revije svoje področne knjižnice v uporabo učnemu osebju fakultete in drugim upravičencem, tako da jih izposojajo na dom ali poskrbijo, da jih bralci lahko berejo v inštitutu oziroma klinični knjižnici.

Revije naroča CMK na pobudo knjižničnega odbora, upoštevajoč pri tem potrebe in želje posameznih inštitutov in klinik. Knjižnični odbor (KO) deluje pri CMK od leta 1953 kot ena izmed komisij pedagoško-znanstvenega sveta. KO usklaja naročila revij in v posameznih primerih tudi knjig, naročenih po predlogih inštitutov in klinik, razpravlja o investicijah in proračunu ter na zahtevo poroča pedagoško-znanstvenemu svetu o delu CMK. Vse tuje revije naročamo v enem izvodu, nekatere domače pa v več izvodih. Prvenstveno naročamo tiste, za katere je več popraševanja in kjer je potrebna kontinuiteta. Vsa naročila revij pregleda KO. Knjižnični odbor CMK skrbi, da se želje inštitutov in klinik sorazmerno upoštevajo. Revije ostanejo praviloma v CMK.

Tudi knjige naroča CMK po željah inštitutov in klinik in na pobudo knjižničnega odbora (sem sodijo periodično izhajajoča dela, terminologije, slovarji, enciklopedije, bibliografije ter bibliotekarski priročniki) vse leto sorazmerno z razpoložljivim denarjem. Dvojnike knjig naročamo le izjemoma in ob zadostni utemeljitvi (npr. laboratorijske priročnike). Od tega pravila so izvzeti le učbeniki za študente. Po potrebi odda CMK posamezne knjige inštitutskim oziroma kliničnim knjižnicam tudi za daljšo dobo.

V primeru, da inštitut ali klinika nabavi knjigo ali revijo iz lastnih sredstev, mora o nabavi obvestiti CMK, ki publikacijo registrira in klasificira. Hitro posredovanje kakršnekoli informacije iz sekundarnih publikacij je zlasti važno za medicino.

Res je vsaka načrtno zbrana biblioteka zakladnica znanja; posameznik jo lahko obogati s svojimi idejami in dognanji, nasprotno pa spet iz nje črpa nove podatke in nova dognanja za svoje delo. Biblioteka namreč nabavlja, zbira, obdeluje, ohranjuje in daje na uporabo gradivo, t. i. dokumente. To so knjige, revije, beležke, slike, filmi, gramofonske plošče in v velikih dokumentacijskih centrih tudi že magnetni trakovi. Vse to bogastvo posreduje knjižnica drugim z besedo, s pismom ali s sliko, kajti vsak dokument je nosilec informacije. Če hočemo informacijo trajne vrednosti jo moramo poiskati v obliki dokumenta.

Med informativnimi sredstvi je gotovo pisana beseda najučinkovitejša, ker ne dosega le največjega števila ljudi, marveč ostaja dostopna tudi še bodočim rodovom. Če jo primerjamo z govorjeno besedo ali

s slikovno predstavo, moramo ugotoviti njeno veliko prednost pred obema: pisana beseda namreč ni omejena ne v času ne v prostoru. Bralec jo lahko ima stalno pred očmi; odtod njena velika pomembnost.

Ce si že katerekoli veje znanosti ne moremo misliti brez literature, velja ta ugotovitev v dvojni meri za medicinsko znanost, ki skuša ohraniti ali vrniti človeku največjo dobrino: zdravje. Da je to tako, najzgovorneje dokazuje Leslie T. Morton, bibliotekar nacionalnega inštituta za medicinske raziskave, ko pravi: »Medicinska literatura je bistvenega pomena za napredek medicine: odvisen je namreč od eksperimenta in od raziskave. Vlogo, ki jo pri tem igra biblioteka, glede pomembnosti lahko primerjamo z vlogo laboratorija. Prav noben vesten raziskovalec danes verjetno ne bo vztrajal pri svoji novi teoriji, preden ni pregledal vse obstoječe ustrezne literature; tudi se ne bo lotil raziskovalnega študija, ne da bi se prej prepričal, kaj je že doseženega, ali kaj so skušali doseči v določenem ali podobnem vprašanju. Nujno mora poprej pregledati do tedaj objavljena dela, drugače njegov prispevek ne bo originalen. Zato je bistvenega pomena, da je medicinska literatura lahko in hitro dostopna in da jo bralci znajo uporabljati v svojo korist. Omenjena literatura jim je nenehni vir za izpopolnjevanje, posreduje jim izkušnje in priporočila strokovnih tovarišev, svari jih pred napakami, hkrati jih obvešča o doslej doseženem delu.«

Dokumente v biblioteki delimo v dva dela: v primarne in sekundarne publikacije.

Med primarne publikacije bomo v prvi vrsti šteli knjige, priročnike, učbenike. Knjiga ostane pač vedno ena najvažnejših oblik informacije. Vendar se moramo zavedati: v vsaki strokovni knjigi odseva določena stopnja znanstvenega razvoja, ki ga je dosegla. Najnovejših dognanj, najnovejše problematike v njej ni. Ničesar ni, o čemer znanstvenik še razpravlja, skuša dognati, osvojiti.

Za to vrsto vprašanj je treba poseči po drugi obliki medicinske literature, to je, po periodični publikaciji. V njej bo bralec našel najnovejše informacije, zadnja dognanja. V tej zvrsti medicinske literature so najvažnejši: revije, letopisi, advances, progress, po njej tudi bralci najpogosteje sežejo. Prav zato se mi ne zdi odveč vedno znova poudariti, da so najvažnejši sestavni del medicinske biblioteke prav revije. Res se številne revije dotaknejo medicine le posredno, vendar sega zdravnik rad in pogosto po njih. Biologija, zoologija, kemija, farmacija, fizika — vse te vede so z medicino povezane. Tako je uporaba radioaktivnih izotopov v spoznavi in zdravljenju bolezni uvedla v medicinsko biblioteko fizikalne revije; elektroencefalogram in elektrokardiogram sta vanjo uvrstila revije o elektroniki; antibiotiki so izzvali popraševanje po botaničnih revijah in vedno znova se pojavijo primeri, ko išče zdravnik informacije na širokih področjih mejnih ali sorodnih disciplin. Tako sega v najnovejšem času medicina na področje psihologije in sociologije. Naštejem naj npr. tri zelo važne revije, ki je treba po njih v medicinski biblioteki kar naprej segati: Nature, Science, Proceedings for experimental Biology: nobena od naštetih ni strogo medicinska.

Revije ločimo v več vrst: a) splošne medicinske revije: članki sodijo v različna področja medicine (npr. Wiener med. Woch., Münchn. med. Woch.) ; b) splošne revije: posamezna številka obdeluje problem, ki sodi v samo eno medicinsko področje (npr. Brit. med. Bull., Practitioner, La revue du praticien); c) ozko specialistične revije: obdelujejo eno samo znanstveno disciplino, določeno strokovno področje (npr. Strahlentherapie, Archives of Dermatology); č) revije-predhodnice: imenujemo revije, ki tako rekoč že vnaprej prinašajo kratke izvlečke iz člankov, ki so tedaj še v tisku, a še niso izšli (npr. Biochimica et Biophysica Acta-Previews).

Najvažnejše v medicinski biblioteki pa so sekundarne publikacije, ki so najuspešnejša pomagala za znanstveno in strokovno literaturo, ker kažejo pot k osnovnim, to je k primarnim publikacijam. Imamo splošne in specialne sekundarne publikacije. Splošne sekundarne publikacije so: splošne enciklopedije, enciklopedični slovarji. Specialne sekundarne publikacije pa so: katalogi, tiskani ali urejeni v kartoteko, referatni časopisi, indeksi tekoče bibliografije, bibliografije, ki zajemajo določeno časovno obdobje ali določen problem, indeksi strokovnih revij. Medicinska knjižnica mora imeti in naša tudi ima vse najvažnejše sekundarne publikacije.

Do danes najstarejša in najbolj razširjena oblika sekundarne publikacije je referatni časopis (Abstracting Journal, Bulletin d'analyses, Referatenzeitschrift, referativnyj žurnal). Članki so v referatnem časopisu obdelani v obliki referata. Najstarejši referatni časopisi s področja medicine in biologije, ki izhajajo še danes, so: Berichte u. ges. Biol. Abt. A.: Ber. wissenschaftliche Biol. (1926) in Abt. B.: Ber. ges. Physiologie und Pharm. (1920), Kongresszentralblatt ges. innere Med. (1912), Zbl. ges. Ophthalm. 1914 itd. — Excerpta medica, 28 sekcij. Nekatere sekcije so začele izhajati že v letih 1947 in 1948 — Med. ref. žurnal, 15 sekcij, začel izhajati 1957. — Bull. signalétique, 1940 — Biological Abstracts (Bioresearch Titles, B. A. S. I. C.), Bil. Abstracts Inf. and Dissimination System 1963.

Index Medicus zavzema med bibliografijami — internacionalnimi indeksi posebno mesto, kajti zanjo trdijo, da ima najbolj kompletno, izčrпно registrirano medicinsko literaturo. Nekateri trdijo, da se z Index Medicusom lahko meri le Chemical Abstracts. Izdaja ga največja medicinska biblioteka na svetu: National Library of Medicine, Bethesda, Maryland. Začel je izhajati že leta 1879. Izhaja mesečno; vsak posamezni članek je urejen po predmetu in po avtorju s popolnimi osnovnimi bibliografskimi podatki. Vsaka številka obsega dve abecedno urejeni sekciji: v prvi je vsebina urejena po geslih, v drugi po avtorjih. Iskanje je sila enostavno in hitro. Na koncu vsakega leta so vsa gesla strnjena v Cumulated Index Medicus, ki je zopet razdeljen v dve sekciji: po avtorjih (1 vol.) in po geslih (2 vol.).

Current Contents (chemical, pharmaco-chemical and life sciences), je prav tako indeksna bibliografija, ki izhaja tedensko od leta 1964. Obsega vsebinsko kazalo revij, dodani so ji naslovi avtorjev. CC je po vsej verjetnosti najbolj tekoča bibliografija na področju medicine,

kajti vsebinska kazala izhajajo hkrati ali pa celo nekaj dni pred izidom originalnih člankov.

Posebna oblika sekundarne publikacije je tematska študija (critical review, Thematische Studie). To so kritike, analize, splošni ali informativni pregledi, ki dajejo pregled o določenem problemu. To so *Advances ... Year Books*. V biomedicinski literaturi izhaja vedno več omenjenih zbirnih referatov. Precejšnje število le-teh registrira NLM v svoji publikaciji *Bibliography of Medical Reviews*, ki je začela izhajati leta 1955, najprej letno, od leta 1968 pa izhaja mesečno.

Danes izhaja na svetu okrog 6000 biomedicinskih revij. Tako visoko število je zares presenetljivo, če pomislimo, da je izhajalo v 17. stol. le 10 medicinskih revij, v 18. stol. je naraslo njihovo število na 422, v letu 1913 pa že na 1654 tekočih revij. Medicinskih referatnih časopisov izhaja približno 100, indeksnih bibliografij pa okrog 20, vendar obdelajo le del literature s področja medicine in sorodnih vej znanosti. Kriteriji, po katerih se opravlja selekcija člankov, ki jih prej omenjene bibliografije obdelavajo, so zelo različni. Odvisni so od ustanove, ki izdaja referatni časopis, kot tudi od zanimanja določene vrste bralcev, katerim je bibliografija namenjena. Mnogi članki so obdelani v več referatnih revijah, marsikateri v nobenem. Da bomo zanesljivo prišli do iskanega podatka, je pač nujno, da pregledamo več referatnih žurnalov. Ne smemo pozabiti, da je slabost bibliografij v tem, da izhajajo z večjo ali manjšo zamudo. S pomočjo elektronskih računalnikov pa se zamuda vedno bolj zmanjšuje; s tem seveda naraste vrednost in uporabnost bibliografskih pomagal. Tako je *Index Medicus* z avtomatskim sistemom, imenovanim *MEDLARS* (*Med. Literature Analysis and Retrieval System*), skrajšal delovni postopek od 22 na 5 dni. Na kompjutorsko obdelavo gradiva so prešla tudi *Excerpta Medica*, ki imajo svoj postopek še v eksperimentalni fazi. Avtomatski sistem *MEDLARS* nam posreduje v glavnem dvoje: *Index Medicus* ter magnetne trakove. Če iščemo odgovor na enostavno vprašanje, potem je mnogo ceneje in hitreje pregledati bibliografska pomagala. Iskanje z računalniki pride v poštev, kadar gre za obsežna in zamotana vprašanja. Računalnik je mnogo bolj vztrajen kot človekovi možgani, vendar hkrati mnogo bolj neumen. Ko prelistuje človek bibliografije, se nekako podzavestno odloči, da išče pod geslom »antibiotiki«, če iskanega ne najde pod geslom »streptomycin«. Ključ za *MEDLARS* je seznam gesel *MeSH* (približno 7000). Ta seznam neprestano dopolnjujejo z novimi gesli.

Medbibliotečna izposoja. Nobena biblioteka na svetu nima v svojem fondu vse literature, ki jo bralci iščejo, vendar z medbibliotečno izposojjo lahko pridejo do zaželene literature. Medbibliotečna izposoja med medicinskimi bibliotekami v Jugoslaviji je dokaj razvita. Če iskanega članka ne moremo dobiti v domovini, se s posebnimi formularji obrnemo na *National Library of Medicine* v *Bethesdi* ali pa na *National Lending Library for Science and Technology* v Angliji. Prvenstveno je njena naloga posredovati po pošti iskano literaturo na področju znanosti in tehnologije. Ima pretežno znanstvene revije. Izposodi na teden približno 12 000 bibliotečnih enot; če le mogoče, jih odpošlje še isti

dan, ko prejme zahtevek. 95 odstotkov vseh zahtevkov krije iz lastnega fonda. Delo nam olajšata publikaciji: Biomedical serials, to je seznam biomedicinskih revij in periodično izhajajočih del, ki jih ima NML. Seznam vsebuje 8909 naslovov in Current Serials Received by N. L. L.

CMK sodeluje pri zveznem centralnem katalogu za Bibliografski inštitut v Beogradu in pri republiškem centralnem katalogu za Narodno in univerzitetno knjižnico v Ljubljani.

Obveščanje inštitutov in klinik o novodošli literaturi. CMK je do leta 1968 pošiljala vsak mesec vsem inštitutom in klinikam sezname o novodošli knjigah. Od tega leta dalje pa priobčuje novosti v vsaki številki Zdravstvenega vestnika, urejene po UDK. Razen tega od leta 1957 ureja in daje na voljo celotne letne sezname za vso novodošlo knjižno literaturo, urejeno po UDK.

CMK ima pripravljen za tisk celoten seznam vsega revialnega tiska. Urejen bo po abecednem redu naslovov revij in posebej še po UDK. Naslov bo imel dodano kratico po World med. Periodicals ter letnico, kdaj je revija začela izhajati. Vse spremembe naslovov bodo prav tako označene.

Študenti nimajo lastne bralnice, vendar imajo svoje prostore v neposredni bližini biblioteke. Učbenike, predvsem za predklinične predmete, imamo v zadostnem številu izvodov. Knjige jim izposojamo na dom.

DELO MATIČNE KNJIŽNICE V RADOVLJIŠKI OBČINI

Rezka Slak

Na tradiciji nekdanje Sokolske knjižnice je po vojni v Radovljici zrasla Sindikalna knjižnica. Ustanovili so jo sindikati gospodarskih organizacij, njena temeljna zaloga pa so bile knjige, ki so bile med vojno skrite pri nekaterih posameznikih. Edina knjižničarka je bila sicer prizadevna, toda premalo je bilo knjig in denarja za nakup novih.

Ko je bilo ustanovljeno prosvetno društvo »Anton Tomaž Linhart«, je knjižnica postala njegova sekcija. Prejšnja knjižničarka je prenehala z delom in knjižnico je nekaj časa vodil odbornik društva. Tudi za to obdobje navajajo zapisniki, da je knjig premalo in da ljudje ne prihajajo v knjižnico.

Polagoma je društvo začelo posvečati knjižnici večjo skrb in imenovana je bila tudi nova knjižničarka. Uspeh se je hitro pokazal; leta 1958 je bilo izposojenih že 9844 knjig, medtem ko jih je bilo dobri dve leti prej le 3965.

Tedaj se je začel pripravljati zakon o knjižnicah, ki je v vsaki občini predvideval osrednjo knjižnico; ta naj bi povezovala druge knjižnice na svojem področju. Na občnem zboru prosvetnega društva so zato predlagali, naj postane knjižnica proračunska ustanova občinskega ljudskega odbora.

Z odlokom ObLO Radovljica je bila Ljudska knjižnica preimenošana v Občinsko ljudsko knjižnico, s tem pa je dobila novo dolžnost: